

## **ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ДО СВІТОВИХ РИНКІВ: РИЗИКИ СПРОЩЕННЯ СТРУКТУРИ ПРОМИСЛОВОСТІ**

**Шовкун І.А.**

к.е.н., провідний науковий співробітник Державної установи “Інститут економіки та прогнозування НАН України”

Прискорення технологічних інновації є ключовим чинником динамічних змін у структурі світової торгівлі як за складом товарів і послуг, що пропонуються на ринках, так і за роллю окремих країн. Технологічно інтенсивна промислова продукція і надалі домінує у світовому експорті (понад 70% його обсягу [1]), як це вже склалося упродовж останніх десятиліть. Разом з тим диверсифікується її асортимент. Частка експорту сировинних матеріалів залишається стабільною (у межах 10% сукупного експорту товарів у 2000 – 2018 рр.), тоді як аграрної сировини – скорочується (майже до 1%). Стійкі позиції на ринках високотехнологічних товарів зберігаються за розвиненими країнами. Водночас стрімко посилюються експортні позиції країн, що розвиваються, особливо Китаю.

Замість необхідної диверсифікації експортних потоків України відбувається звуження асортименту товарів з одночасним збільшенням питомої ваги продукції низького ступеня перероблення. Структура українського експорту товарів сконцентрована на сировинно-мінеральній продукції та металах, що віддзеркалює вузькість асортименту промислового випуску. Зокрема, основа українського експорту – продукти рослинного походження (26% у 2019 р.), п'ята частина експорту припадає на метали і металопродукцію (у т.ч. чорні метали – 18%), 10% – на олійно-жирову продукцію, 10% – на мінеральні продукти (табл.). Сукупна частка продуктів низького ступеня перероблення у складі експорту товарів перевищує 73%. Оскільки світові ринки такої продукції не є сталими ні за місткістю, ні за цінами, сильний вплив на доходи від експорту має кон'юнктура зовнішніх ринків. Частка продукції машинобудування в експорті скоротилася до 11%, хімічної – 5%, а споживчих промислових товарів (легкої, харчової промисловості) – 8%. Отже, країна бере участь у глобальному поділі праці переважно як постачальник середньо-і низькотехнологічної та мінерально-сировинної продукції. Це обмежує перспективи диверсифікації структури виробництва та його модернізації.

Негативні наслідки мали торгові війни РФ проти України та часткова втрата ринків країн митного союзу; згуба частини промислового потенціалу Донбасу та Криму і розірвання господарських зв'язків з цими промислово інтенсивними регіонами, обмеження доступності торговельних маршрутів (Азовського моря і Керченської протоки), відповідно й відтік ПІІ. Зазначені чинники дестабілізували економіку, погіршили інвестиційний клімат і посилили ризики інвесторів. Натомість імпульс для розбудови української промисловості та залучення

інвестицій дає євроінтеграція у рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Ескалація торгових суперечок між провідними економіками світу та жорсткі протиепідемічні заходи спричинили останнім часом рекордне падіння торгівлі та виробництва у світі, звичайно не оминувши українську економіку. Відповідно, колапс попиту на глобальних ринках зачепив домінуючий сектор українського промислового експорту – металургію, скоротивши її виторг. Водночас зростання попиту на викопну сировину створило загрози погіршення структури виробництва та експорту.

Обсяги зовнішньої торгівлі України товарами скоротилися на 20% упродовж 2013-2019 рр. (табл.), а промислового експорту – на понад 31%, тоді як імпорту – на 19%, що негативно позначилося на балансі зовнішньої торгівлі та збільшило вагу імпорту на внутрішньому ринку. Зокрема, експортні потоки основних товарних груп впали не менш як на третину (продукції металургії – на 41%, машин, обладнання і механізмів – на 35%, засобів транспорту – на 73%, хімічної продукції – на 52%).

Структурні характеристики імпорту та експорту виявляють асиметричність торгово-економічних відносин України із зовнішнім світом. Технологічно складні види продукції переважають у товарному імпорті. Така продукція є більш конкурентоспроможною, ніж товари українського експорту.

Послаблення індустріального сектору країни мало об'єктивні передумови. Теперішній його стан характеризується такими ознаками: виробнича база промисловості обмежена, має несприятливі умови для розвитку та підпадає під ризики у майбутньому [2]; обсяги виробництва невеликі, ще й дискретно скорочуються; структура промисловості спрощена[3]; малоефективні техніка і технології виробництва стримують продуктивність праці; перманентний брак інвестиційних ресурсів (зокрема, внаслідок виведення капіталів з підприємств) і відтік прямих іноземних інвестицій супроводжуються втратою конкурентоспроможності [4].

Таблиця. Структура і динаміка зовнішньої торгівлі України за основними групами товарів у 2013-2019 рр.\*

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	Структура, % від загального обсягу				Темп зростання, 2019 р. до 2013 р.		Сальдо, млн. дол. США	
	Експорт		Імпорт		Експорт	Імпорт	2013	2019
	2013	2019	2013	2019				
Усього	100	100	100	100	0,80	0,80	-13,5	-10,7
у тому числі								
II. Продукти рослинного походження	14,2	25,8	3,4	3	1,46	0,69	6,2	11,1
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	5,6	9,5	0,5	0,4	1,35	0,63	3,1	4,5
IV. Готові харчові продукти	5,6	6,4	4,2	4,3	0,92	0,82	0,3	0,6
V. Мінеральні продукти	11,5	9,7	29,4	21,4	0,68	0,58	-15,1	-8,1
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	6,4	3,9	11,1	12,3	0,48	0,89	-4,4	-5,6
VII. Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	1,3	1,4	6	5,9	0,92	0,78	-3,8	-2,8
XI. Текстильні матеріали та	1,3	1,7	3,2	3,9	1,05	0,99	-1,6	-1,5

текстильні вироби									
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	28,1	20,5	6,5	6	0,59	0,74	12,6	6,6	
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	11	8,9	15,6	21,9	0,65	1,12	-5,0	-8,8	
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	5,3	1,8	7,7	10,1	0,27	1,05	-2,6	-5,3	
XVIII. Прилади та апарати оптичні, фотографічні	0,5	0,4	1,4	1,8	0,62	1,00	-0,8	-0,9	

\*Джерело: розраховано автором за даними: Держстат України. URL: [www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)

Відбулася переорієнтація географії ланцюжків промислової кооперації та зовнішньої торгівлі товарами. Перешкоджання доступу до ринків СНД викликало шок попиту на експорт, поставило на межу існування традиційні виробництва. Постраждало передусім машинобудування, експорт продукції якого впав на 35 – 70% (групи XVI – XVIII), натомість зріс її імпорт. Тривала нестача інвестицій на технологічну модернізацію промисловості спричинила скорочення випуску конкурентоспроможної продукції [3].

Негативна кон'юнктура світових ринків на товари українського експорту посилює ризики падіння національного виробництва та деградації його структури. Жорсткий карантин, запроваджений в країні у поточному році, вже призвів до скорочення виробництва та експорту.

#### Список використаних джерел:

1. WITS (2020). Manufactures Exports. URL: <https://wits.worldbank.org>
2. Шовкун І.А. (2019). Інвестиційний клімат як чинник промислового розвитку України. Економіка і прогнозування. № 4. с. 70–103. DOI: <https://doi.org/10.15407/eip2019.04.070>
3. Шовкун І.А. (2020). Залежність української економіки від промислового імпорту та передумови формування ефективної виробничої спеціалізації. Економіка промисловості. № 3 (91). С. 5–28. DOI: <http://doi.org/10.15407/econindustry2020.03.005>
4. Кіндзерський Ю. В. (2017). Деіндустріалізація та її детермінанти у світі та в Україні. Економіка України. 2017. № 11. С. 48 –72. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk\\_2017\\_11\\_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2017_11_5)